

ΜΟΥΣΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΣΕΙΡΑ Β'.

ΤΟ
ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
ΖΗΤΗΜΑ

ΥΠΟ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΓΡΙΤΣΑΝΗ

Δημοσιευθὲν τὸ πρῶτον διὰ τῆς ἐν Νεαπόλει ἐκδομένης
Ἑλληνικῆς ἐφημερίδος «τῶν Λαῶν» ἐκδίδεται νῦν ἰδίᾳ
ὑπὸ τοῦ συντάξαντος αὐτό.

ΕΝ ΝΕΑΠΟΛΕΙ

ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΪΕΤΑΝΟΥ ΝΟΒΙΑΕ
ΤΑΞΙΑΡΧΟΥ ΜΑΞΙΜΩΝ ΤΑΓΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΙΠΠΟΤΟΥ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ
ΑΡΓΥΡΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ.

1870

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΝΟΤΗ ΚΑΡΑΒΙΑ 9 ΑΘΗΝΑΙ

MCMLXXV

ΤΟ
ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
ΖΗΤΗΜΑ

ΥΠΟ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΓΡΙΤΣΑΝΗ

Δημοσιευθὲν τὸ πρῶτον διὰ τῆς ἐν Νεαπόλει ἐκδιδομένης
Ἑλληνικῆς ἐφημερίδος « τῶν Λαῶν » ἐκδίδεται νῦν ἰδίᾳ
ὑπὸ τοῦ συντάξαντος αὐτό.

ΕΝ ΝΕΑΠΟΛΕΙ

ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΪΕΤΑΝΟΥ ΝΟΒΙΑΕ
ΤΑΞΙΑΡΧΟΥ ΠΛΕΙΟΝΩΝ ΤΑΓΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΙΠΠΟΤΟΥ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ
ΑΡΓΥΡΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ.

1870

ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ
ΤΗΣ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Σεβασμιώτατοι Ἱεράρχαι.

Τὴν μετὰ χεῖρας ταύτην περὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς πραγματείαν ἐκδίδους νῦν ἰδίᾳ ἔκρινα χρέος μου ἀπαράιτητον, οὐμὴν ἀλλὰ καὶ πῶς σχετικὸν μοι ἐφάνη, ἵνα διακοσμήσω ταύτην διὰ τῆς πρὸς τὸ σεβαστὸν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ὄνομα ἀφιέρωσεως, τὸ μὲν ὅπως δεῖξω τεκμήριόν τι τοῦ ἀπαιτουμένου πρὸς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν ταύτην Ἀρχὴν σεβασμοῦ καὶ βαθυτάτης ὑπολήψεώς μου, τὸ δὲ ὅπως προηγουμένως ποιήσω ἐκάστῳ δῆλον ὅτι, τοιαύτην ἀφιέρωσιν τολμήσας, ὥφειλον ἐν τοῖς γραφομένοις μου ἵνα σεβασθῶ μὲν ὅσα ἢ μήτηρ ἡμῶν ἁγία Ἐκκλησία καθιεροῖ, ἀσπάσωμαι δὲ ὅσα οὐκ ἀντιβαίνουν εἰς τὰ καλῶς καθεστῶτα καὶ δι' ἀρχαιότητα σεβάσματα καὶ γεραρά.

Δέχθητε τοίνυν εὐμενῶς, Σεβασμιώτατοι Ἱεράρχαι, τὴν πρὸς Ὑμᾶς ἀφιέρωσιν τοῦ ἐλαχίστου τούτου ἔργου, ἐνισχύ-

οντές με διὰ τῶν Ὑμετέρων ἱερῶν εὐχῶν καὶ εὐλογιῶν πρὸς
ἐπιχειρήσιν καταλληλοτέρου, εἴ ποτε δυνατόν μοι, ὥς αἱ
μὲν γνώσεις μου ἐπιτρέψουσιν, αἱ δὲ περιστάσεις ἐκ τοῦ
ἐπαγγέλματός μου ἀπαιτήσουσιν.

Ἐν τούτοις διατελῶ μετὰ τοῦ προσήκοντος Ὑμῖν σεβασμοῦ.

Νεάπολις τῇ 12 Ἰανουαρίου 1870.

Τῶν Ὑμετέρων Σεβασμιότητων
ταπεινότατος δοῦλος

Παναγιώτης Γριτσάνης.

ΤΟ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΖΗΤΗΜΑ.

Τὸ πρό τινος χρόνου περιχόμενον ζήτημα περὶ βελτιώ-
σεως καὶ καθ' ἀρμονίαν ἀναπτύξεως τῆς Ἐκκλησιαστικῆς μου-
σικῆς, κατέστη σήμερον τοσοῦτον σπουδαῖον, ὥστε διήγει-
ρε τὴν κρίσιν οὐ μόνον πολλῶν τῶν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς
Ἑλλάδος λογίων ἀνδρῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς Ἑλληνικῆς
Κυβερνήσεως. Ἡ κατ' ἐπιτυχίαν λύσις τοῦ ζητήματος τού-
του, καίπερ σπουδαία καὶ ἐπωφελής, λίαν δυσχερὴς ὁμῶς
καθίσταται ἐφ' ὅσον συγγέεται ποικιλοτρόποις ἰδέαις ὑπὸ τῶν
δύο διαφωνούντων περὶ τούτου μερῶν τῶν ὁμοδόξων Ἑλλή-
νων. Τὰς διαφόρους ἐκατέρων γνώμας ἰδόντες, καὶ μετὰ
προσοχῆς τὰς περιπλοκάς καὶ παρεξηγήσεις, εἰς ἃς τὸ ζήτη-
μα ἐνέπεσεν, ἐξετάσαντες, συνελάβομεν τὴν ἰδέαν ἵνα καὶ
ἡμεῖς τὴν περὶ τούτου ταπεινὴν ἡμῶν γνώμην διὰ τοῦ τύπου
ἐνέγκωμεν εἰς τὸ στάδιον τῶν σκέψεων τῆς ἀρμοδίου Ἀρχῆς,
προσπαθήσαντες ὅπως παραστήσωμεν τὸ ζήτημα τοῦτο ὑπὸ
τὴν καθαρὰν καὶ φυσικὴν αὐτοῦ ἔννοιαν ὡδὲ πως.

Τὸ περὶ τῆς μουσικῆς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας ζήτημα
στρέφεται κυρίως περὶ τὰ ἑξῆς· εἰάν δηλ. ἡ νῦν ἐν χρήσει
μουσικὴ τῆς ἡμετέρας Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας πρέπη, ἕνεκα
ἀκαταμαχῆτων λόγων, νὰ διατηρηθῇ ἑσαεὶ καὶ καθ' ἅπαντα

τόν αἰῶνα καθ' ὃ εἶδος καὶ τρόπον σήμερον ψάλλεται, μόνονος δηλαδή καὶ συναδομένη δι' ἀπλῶν ἰσοκρατημάτων, ἢ δύνηται, ἀνευ προσκρούσεως τῶν καθεστώτων, νὰ βελτιωθῇ ἐρρυθμότερον ὑπὸ τοὺς ἐπιστημονικοὺς κανόνας τῆς ἁρμονίας.

Ἡ φύσις τοῦ ζητήματος προτρέπει ἡμᾶς ἵνα προηγουμένως ποιήσωμεν τὰς ἀκολουθοῦσας περὶ μουσικῆς ἐρεῦνας, ὑπὸ τὴν φυσικὴν καὶ τεχνικὴν αὐτῆς ἔποψιν περιστρεφόμενας.

Ἡ μουσικὴ εἶναι ἡ γλῶσσα δι' ἧς ἡ ψυχὴ ἐκφράζει τὰ αὐτῆς αἰσθήματα, ἢ ἡ τέχνη ἡ διεγείρουσα τὰς παθήσεις διὰ τῶν ἤχων. Ἡ μουσικὴ ἐρειδομένη ἐπὶ τῆς φύσεως παρίσταται ὡς ἐκείνη ἐπιτρέπει. Ἡ φύσις διὰ τοῦ ἁρμοδίου τῇ μουσικῇ ὄργανον, τοῦ λάρυγγος, ἢ διὰ τῆς ὕλης τῆς κατὰσκευαζούσης τὴν μουσικὴν, τῶν ἤχων, παρίστησι τὴν μουσικὴν κατὰ δύο ἀναποσπάστους χαρακτῆρας μελωδικὸν ἢ μονόφωνον καὶ ἁρμονικὸν ἢ πολύφωνον.

Ἀνευ τοῦ ν' ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα ὅσα οἱ φυσιολόγοι περὶ μουσικῆς ἢ ἤχων λέγουσιν, ἀποδεικνύοντες διὰ φυσικῶν πειραμάτων ὅτι ἕκαστος ἤχος ἀντηγεῖ ἀσθενέστερον ἐτέρους ἤχους συμπαρεπομένους, ὅτινες ἀποτελοῦσι τὴν ἁρμονίαν, *il corpo sonoro oltre del proprio suono ne dà altri meno sensibili che diconsi suoni concomitanti* (ὄρα Ἀσιώλην περὶ ἁρμονίας), περιοριζόμεθα μόνον διὰ τοῦ ἐξῆς ἀπλουστάτου παραδείγματος ν' ἀποδείξωμεν ὅτι ἐν τῇ μονοτονίᾳ τῆς μουσικῆς φυσικῶς συνυπάρχει καὶ ἡ ἁρμονία.

ὑποθελίσθω ὅτι ἐδόθη εἰς τινὰ ὑψίφωνον ἄνδρα ἵνα ψαλῇ μελωδική τις περίοδος· ἡ περίοδος αὕτη ὥφειλε νὰ ᾄῃ τινισμένη εἰς τὸν τόνον τῆς κλίμακος τῆς φωνῆς τοῦ ἀοιδοῦ τούτου. Ἐὰν ἡ αὕτη μουσικὴ περίοδος ἐδίδοτο εἰς ἕτερον βαρύφωνον ἄνδρα (Baritono) ἢ εἰς παιδᾶ τινὰ, ἢ εἰς γυναῖκά τινὰ (Soprano ἢ Contralto) ἀνάγκη ἵνα αὕτη μετενεχθῇ εἰς τὸν τόνον τῆς κλίμακος τῆς φωνῆς ἐκάστου τῶν ἀοιδῶν,

ἄλλως οἱ μὲν ὑψίφωνοι δὲν δύνανται νὰ ἐκτελέσωσι τὰς ὑπατοιδικὰς φωνὰς τῆς περιόδου, οἱ δὲ βαρύφωνοι τὰς νητοιδικὰς. Ἐπὶ τούτοις συνελθόντων ἅπαντες ἵνα συνάσῃ τὴν αὐτὴν μουσικὴν περίοδον ταυτοχρόνως καὶ ταυτοσυλλάβως μὲν, ἀλλ' ἕκαστος, δι' οὗς ἀνωτέρω εἶπομεν λόγους, εἰς τὸν τόνον τῆς ἰδίας αὐτοῦ φωνῆς, καὶ τότε ἕκαστος θέλει ἴδει ὅτι, ἐν ᾧ ὁ μελοποιὸς ἐτόνισε μελωδικὸν ἄσμα, ἡ φύσις καθίστησιν αὐτὸ ἁρμονικὸν διὰ τῆς ἀνομοιότητος τῶν ἀνθρωπίνων φωνῶν. Ἐκ τούτου καταφαίνεται ὅτι φυσικῶς ἐν τῇ μελωδίᾳ ὑπάρχει ἡ ἁρμονία καὶ ἐν τῇ ἁρμονίᾳ ἡ μελωδία.

ὑπὸ δὲ τὴν τεχνικὴν αὐτῆς ἔποψιν

Ἡ τέχνη εἶναι κανονισμὸς πρὸς διάδοσιν τῶν ὁσων ἡ φύσις χορηγεῖ μέσων. Ὅσῳ τις καταγίνεται περὶ τι καὶ ἐρευνᾷ αὐτὸ, τοσούτῳ ἡ φύσις διερμηνεύεται, φανεροῦται καὶ διευκρινίζεται ἐπ' αὐτῷ. Ἡ τέχνη ἄρα εἶναι ἡ δύναμις τοῦ παριστάναι. Ὁρείλοντες ἐνταῦθα νὰ ἐξετάσωμεν τὴν μουσικὴν ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς τέχνης, κάλλιον νὰ μὴ ἀνέλθωμεν εἰς τὴν τῶν ἀρχαίων ἐθνῶν μουσικὴν, ὅπως ἀφ' ἑνὸς μὴ ἐκταθῶμεν ἐνταῦθα ὑπὲρ τὸ δέον, καὶ ἀφ' ἑτέρου μὴ ὀλισθήσωμεν εἰς ἰδέας μυθώδεις καὶ ἀμφισβητησίμους, εἰς ἃς οἱ περὶ νεκρᾶς μουσικῆς ἀρχαιολογοῦντες ἐμπίπτουσιν.

Ὅθεν τὴν νῦν ζῶσαν μουσικὴν λαμβάνοντες καὶ περὶ τῆς ἀρχαίας αὐτῆς καταστάσεως ἀναδιψῶντες βλέπομεν ὅτι, εἰς τὴν σήμερον κατάστασιν καὶ κανονισμόν εὕρισκεται, ἐν τοῖς παρελθούσιν αἰῶσι δὲν ὑπῆρχε. Σήμερον ἡ μουσικὴ, καὶ κατ' ἐξαίρεσιν ἡ εὐρωπαϊκὴ, τυγχάνει εἰς κανονισμόν τοιοῦτον, ὥστε δικαιοῦται ν' ἀποκαλῆται οὐχὶ τέχνη ἀλλ' ἐπιστήμη. Καὶ διὰ τί ἡ μουσικὴ κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας δὲν ἦτον εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν κατάστασιν σήμερον τυγχάνει, ἐν ᾧ ἐπερείδεται ἐπὶ τῆς φύσεως; Ἄρα γε ἡ φύσις δὲν ἦτον ἡ αὕτη; Τοῦτο συνέβη ἕνεκα τοῦ ἐλλείμματος οὐχὶ τῆς φύ-

σεως ἀλλὰ τῆς τέχνης, μὴ ἐχούσης ἐξ ἀρχῆς τὴν δύναμιν τοῦ παριστάναι τὴν μουσικὴν, οἷαν ἡ φύσις χορηγεῖ. Ἐκ τῆς μουσικῆς ιστορίας καὶ τῆς ἀρχαίας μουσουργίας ἀποδείκνυται ὅτι ἡ μουσικὴ τέχνη κατὰ τοὺς πρὸ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν αἰῶνας ἦτον ὥς τὸ ἐσπαργανωμένον νήπιον, ὅπερ βαθμηδὸν προαγόμενον φθάνει εἰς τὴν δύναμιν ἐκείνην, ἣν ἡ φύσις ὀριζομένη. Ὡστε πᾶσα μουσικὴ πάντοτε θέλει διατελεῖ μονότονος καὶ περιορισμένη ἐπιστημονικῆς ἀναπτύξεως ἐφ' ὅσον ἡ τέχνη ἀδυνατεῖ νὰ παραστήσῃ αὐτὴν οἷαν ἡ φύσις ὑπόσχεται. Καὶ τῷ ὄντι. Ἐν Εὐρώπῃ ἡ μουσικὴ τέχνη ὁπόσας μεταρρυθμίσεις ἔλαβε κατὰ τὰς δοξασίας τῶν κατ' ἐποχὰς μελοποιῶν, πῶς μετέπεσεν ἐκ μιᾶς σημειογραφίας εἰς ἄλλην, ἐξ ἑνὸς συστήματος εἰς ἄλλο ἵνα δυνηθῇ νὰ λάβῃ τὴν δύναμιν τοῦ παριστάναι τὴν μουσικὴν οἷαν ἡ φύσις ὑπαγορεύει, τοῦτο ἡ μουσικὴ ιστορία τοῦ ιστ. ιζ. ιη καὶ ιθ. αἰῶνος ἀριθμῶντος ἢ μαρτυρεῖ. Ἀλλ' ἰδοὺ ὅμως ἡ μουσικὴ ἐκείνη ἧτις πρὸ δέκα αἰώνων ἦτον ἀπλουστάτη, μονότομος, πτωχοτάτη καὶ ἀσήμαντος παρίσταται σήμερον ὥς γίγας, καυχώμενη ὅτι εἶναι ἱκανὴ διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς αὐτῆς τέχνης νὰ ἐνεργῇ πᾶν ὃ, τι ἀναγκαιοῖ ἐν τῇ φύσει. Καὶ ἰδοὺ λύπη, χαρὰ, δύνამεις, ἐξασθένσεις, ἐνθουσιασμὸς, σέβας, μῖσος, τρικυμία καὶ πᾶν ὃ, τι ἡ περίστασις προτρέπει τὸν μελοποιόν νὰ ἐκφράσῃ, διὰ τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς ἀρκούντως δυνάμει τῆς τέχνης ἐπιτυγχάνεται. Καὶ ἔνθα μὲν ἀκούομεν τὴν ἑντεχνον κοσμικὴν μουσικὴν τῶν μελοδραμάτων. Μάϋερбер, Ροσσίνι, Βέρδη καὶ ἐτέρων, ἔνθα δὲ τὴν ἱερὰν μουσικὴν τῶν λατινικῶν ὕμνων, εἰς ἣν οἱ Περβολέζαι, Τσιγκαρέλαι, Ροσσίνι καὶ λοιποὶ περιέχουσιν θησαυροὺς πρωτοτύπων ἐμπνεύσεων, ὅρους σοβαροῦ καὶ ὑψηλοῦ, καὶ ἕκαστος τόνος εἶναι ἡ φανέρωσις μιᾶς ὑγιоῦς τάξεως τῆς τέχνης, ἣν οἱ καλολόγοι ἰδίως μελετῶσι καὶ ἀξιῶς θαυμάζουσι.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς μουσικῆς ὑπὸ τὴν φυσικὴν καὶ τεχνικὴν ἔποψιν ἐξεταζομένης. Ἐπιστρέφωμεν νῦν εἰς τὸ περὶ τῆς Ἑκκλησιαστικῆς μουσικῆς ζήτημα.

Ἐνταῦθα διὰ βραχέων θελομεν διαλάβει α.) Ὅποια τις εἶναι ἡ νῦν ἐν χρήσει Ἑκκλησιαστικὴ μουσικὴ. β.) Τίνα τὰ αἷτια τὰ προκαλοῦντα τὸ ζήτημα ὅτι ἡ Ἑκκλησιαστικὴ μουσικὴ χρήζει σήμερον ἀναπτύξεως καθ' ἁρμονίαν, καὶ γ.) Τίς ὁ κατάλληλος τρόπος δι' οὗ ἡ μουσικὴ, λαμβάνουσα ἐν ἐφαρμογῇ τὴν ἁρμονίαν, δύναται νὰ διατηρήσῃ τοὺς Ἑκκλησιαστικοὺς καὶ Ἑλληνικοὺς αὐτῆς χαρακτῆρας.

Α'. Ὅποια τις εἶναι ἡ νῦν ἐν χρήσει Ἑκκλησιαστικὴ μουσική.

Ἐξ οὗτου ἡ ἀγία τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία ἔλαβε τὴν σύστασιν φαίνεται ὅτι οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ συνέταξαν μουσικὴν τινα ἀπλουστάτην καὶ σεβασμίου μέλους ἵνα δι' αὐτῆς ψάλλωνται τὰ ὀλίγα κατ' ἀρχὰς διορισθέντα ἄσματα ἐπὶ τινῶν ὀπωσοῦν κανόνων, καὶ οὐχὶ ἀκανονίστως καὶ ὡς ἐκάστω ἐδόκει. « Ἀπὸ διφθέρας τοὺς ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας δεδοκιμασμένους ὕμνους ψαλλόντων τῶν ψαλτῶν » (Λαοδ. καν. ιε.). Τὴν πρὸς τὴν μουσικὴν σύνταξιν ἀπαιτουμένην ὕλην καὶ σχέδιον οἱ τῶν πρώτων αἰώνων Ἐκκλησιαστικοὶ μουσουργοὶ ἠρύσθησαν ἐκ τῆς πατρώας αὐτῶν Ἑλληνικῆς· διὰ τοῦτο βλέπομεν τὴν Ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν μέχρι σήμερον διατηροῦσαν Ἑλληνικοὺς τινὰς χαρακτῆρας καὶ βάσεις τοῦ ἀρχαίου ἐκείνης σχεδίου.

Ἡ ἱερὰ μουσικὴ αὕτη ὅσον ὁ Χριστιανισμὸς ἐφῆπλοῦτο καὶ ἡ ἁγία Ἐκκλησία ὡς ὑψιπέτης ἀετὸς ἀνυψοῦτο, τοσοῦτον προήγετο καὶ ἐτελειοποιεῖτο διὰ τῆς τέχνης· ἀκριβῶς δὲ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν ἐξόχων μουσουργῶν Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ καὶ Κοσμᾶ τοῦ ἐξ Ἱεροσολύμων, εἰς οὓς κυρίως ὀφείλει τὴν

συστηματικήν αὐτῆς μόρφωσιν, μέχρι τῆς ἀλώσεως τοῦ Βυζαντίου 736 — 1453 μ. Χ. ἐφθάσεν εἰς τινὰ βαθμὸν ἐντελείας, φέρουσα τὸ ὄνομα τῆς «Βυζαντινῆς μουσικῆς».

Κατ' ἀκρίβειαν νὰ διαλάβωμεν ὅποιόν τι ἦτο τὸ τεχνικὸν εἶδος τῆς ἀρχαίας βυζαντινῆς μουσικῆς δὲν δυνάμεθα, διότι ἡ φορὰ τῶν τοῦ ἔθνους ἡμῶν δυσπραγιῶν πολλὰ πατρῶα ἡμῶν κατέστρεψε καὶ ἐπεκάλυψεν. Ἀλλ' ἐν τούτοις δυνάμεθα νὰ πληροσφορηθῶμεν ἐκ πολλῶν τεκμηρίων ὅτι ἡ Βυζαντινὴ μουσικὴ δὲν εἶχε τὴν ἀρμονίαν, ἣν σήμερον ἡ εὐρωπαϊκὴ μουσικὴ ἔχει. Ἡ ἀρχαία βυζαντινὴ μουσικὴ τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν ἐστερεῖτο τῆς ἐντέχνου ἀρμονίας, ἐνεκα ἀνικανότητος τῆς τέχνης, καὶ οὐχὶ ὥς τινες συμπεραίνουσιν, ὅπως διαφέρει ἡ μουσικὴ τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τῆς Θεατρικῆς καὶ τῆς ἐν χρήσει οὖσης ἐν ταῖς κοσμικαῖς διασκεδάσεσι τοῦ λαοῦ, διότι ἡ ἱερὰ μουσικὴ πρέπει νὰ διαφέρει τῆς κοσμικῆς κατὰ τὸ ἦθος, *par le style*, οὐχὶ δὲ κατὰ τὸ ἄτεχνον, ἄλλως ἔσον ἄτεχνος τόσον σεβαστοτέρα ἤθελεν ὑπολαμβάνεσθαι! Οὐχ οὕτως. Οὐδόλως ἡ τέχνη διακωλύει τὸν μελοποιὸν τοῦ τονίζειν μουσικὴν ἀρμόζουσιν τῇ Ἐκκλησίᾳ, μᾶλλον δὲ διδάσκει αὐτὸν ὅποιω μουσικῇ ἤθει πρέπει νὰ χρῆται ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ὅποιω ἐν τῷ Θεάτρῳ. Ἡ βυζαντινὴ λοιπὸν μουσικὴ ἦτο μελωδική, καὶ ἐάν τις ἀρμονία ἀπλὴ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐγένετο, συμπεραίνομεν ὅτι τοῦτο ἐπετύγχανε πρακτικῶς πῶς καὶ οὐχὶ θεωρητικῶς, ὥς σήμερον τὰ ἰσοκρατήματα. Ἄρα μὴ λέγωμεν ὅτι ἡμεῖς ζητοῦμεν τὴν, ἣν ἀπώλεσαμεν, βυζαντινὴν μουσικὴν, ἀλλ' ὅτι θελομεν νὰ βελτιώσωμεν καὶ ν' ἀναπτύξωμεν δι' ἐπιστημονικῶν κανόνων τὴν ἡμετέραν μουσικὴν, ὅπερ δὲν ἡδυνήθημεν νὰ πράξωμεν ὅτε ἡ βάρβαρος τυραννία διέκωλυεν ἡμᾶς.

Ἀλωθέντος, κρίμασιν οἷς οἶδεν ὁ Κύριος, τοῦ Βυζαντίου, ἐπόμενον ὅτι ἡ μουσικὴ τέχνη οὐ μόνον δὲν ἡδύνατο νὰ προβῇ

περαιτέρω, ἀλλ' ὠπισθοδρόμει μιγνυομένη ἀνεπαισθήτως τονίσμασιν ἄλλοτρίων χαρακτήρων.

Τὴν ἱστορίαν τῆς μουσικῆς ἡμῶν τὴν ἐπὶ τῶν τεσσάρων τῆς ἐπαράτου δουλείας αἰώνων νὰ διεξέλθωμεν οὐ τοῦ παρόντος ἀρκείσθω μόνον νὰ εἰπώμεν ὅτι ἡ τύχη καὶ ταύτης ὡς καὶ τῶν λοιπῶν ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν ὑπῆρξε τοιαύτη, ὅσον τὸ ναυάγιον τοῦ ἔθνους ἡμῶν. Πάντα δ' ὅμως ἐνταῦθα παραλείποντες, ἐξετάσωμεν εἰς ποίαν τινὰ κατάστασιν παρελάβομεν τὴν ἡμετέραν μουσικὴν.

Ἡ ἀγία Ἐκκλησία παραδίδωσιν ἡμῖν μουσικὴν τινὰ μονότονον μὲν, οὐχὶ ὅμως ἐστερημένην ἰδίων χαρισμάτων· ἀπλὴν, οὐχὶ ὅμως καὶ ἀνευ ἐπαρκούς τινος αὐτῇ κανονισμοῦ. Τὴν μουσικὴν ταύτην δὲν πρέπει νὰ καταφρονήσωμεν, παραγνωρίζοντες τὰ ἔθνικα αὐτῆς γνωρίσματα, ἀδιαφοροῦντες τὸν ἱερὸν, ἐν ᾧ διεσώθη, τόπον καὶ ψέγοντες αὐτήν, ὡς δῆθεν ἀνελληνικὸν καὶ ἐξ ἀσιανῆς μελοποιίας πηγάζουσιν. ἀλλ' ὀφείλομεν ν' ἀναγνωρίσωμεν αὐτὴν ὡς πατρῶον κληροδότημα καὶ ὡς θυγατέρα τῆς ἀρχαίας βυζαντινῆς, εἰ μὴ τὴν αὐτήν. Ταῦτα δὲ λέγομεν διότι ἐκ πολλῶν ἀποδείξεων βεβαιοῦται ὅτι ἐξ ἀρχῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τὸ εἶδος τῆς ψαλμωδίας ἦτο μονωδικόν, νῦν μὲν ἐνός, νῦν δὲ καὶ πολλῶν ἅμα συναδόντων ὁμοφθόγγως καὶ ὁμοτόνως, ὅσον καὶ παρ' ἡμῖν σήμερον. Οἱ λόγοι δι' ὧν ἐνταῦθα τοῦτο ἀποδείκνυμεν ἕστωσαν οἱ ἑξῆς, α.) Ἡ τῆς ἀγίας Ἐκκλησίας εἰς ἡμᾶς παράδοσις, ἥτις ἔχει μείζον τῶν ἄλλων τὸ κύρος καὶ τὴν αὐθεντείαν, διότι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἡ μουσικὴ εἴτε ἐπιστημονικῶς εἴτε πρακτικῶς ἔπρεπε μέχρι τινὸς νὰ διατηρηθῇ. Ποτὲ δὲν φθάνομεν νὰ πιστεύσωμεν ὅτι ἡ μουσικὴ τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας ἡμῶν ἀπώλετο ἀλλ' ὅτι ἐν τῷ μακροχρονίῳ ναυαγίῳ τοῦ ἡμετέρου ἔθνους κατετραυματίσθη, καὶ εἰς τὴν ιδέαν ταύτην ἴσως πολλοὺς ἔχομεν τοὺς ὁμόφρονας. β.) Ἡ τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας ἀρχαία μουσικὴ. Ἐὰν ῥίψωμεν μετὰ πάσης ἀμεροληψίας

καὶ ἀπαιτουμένης ἐρεύνης τὸ βλέμμα ἡμῶν καὶ ἐν αὐτῇ τῇ εἰς-
ἔτι ψαλλομένῃ παρὰ τῇ Ῥωμαϊκῇ Ἐκκλησίᾳ ἀρχαία μουσικῇ
Canto Gregoriano ἢ Fermo καλουμένη, θέλομεν ἰδεῖ τὴν ἀ-
πλότητα, τὴν μονοτονίαν, τὸ ὁμόρρυθγον, τὸ κατὰ τέχνην μέ-
τριον καὶ ὅλην, τέλος πάντων, τὴν Ἐκκλησιαστικὴν ἀφελειαν,
ἅτινά εἰσι τόσαι ἀποδείξεις διαβεβαιοῦσαι ὅποια τις ἦτο τὸ εἶ-
δος καὶ ἡ ἀρχαία ἡμῶν μουσικῇ, ἐξ ἧς τὸ σχέδιον ἔλαβον ὁ τε
Ἱερὸς Ἀμβρόσιος Μεδιολάνων καὶ Γρηγόριος ὁ Διάλογος πρὸς
σύνταξιν τῆς μουσικῆς τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας. καὶ γ'.) Ἡ
ἀτέλεια τῆς τέχνης. Ἐπὶ τοῦ μεσαιῶνος ἡ μουσικὴ τέχνη δὲν
εὐρίσκετο, ὡς προείπομεν, εἰς ὃν βαθμὸν σήμερον τυγχάνει. Ὁ-
θεν, μὴ ἔχόντων τῶν ἀρχαίων μελοποιῶν, (δὲν ὁμιλοῦμεν περὶ
τῶν μελοποιῶν τοῦ χρυσοῦ αἰῶνος φοβούμενοι μὴ μυθολογήσω-
μεν), τὰς ἀπαιτουμένας εἰς τὴν μελοποιίαν γνώσεις καὶ δυνάμεις,
ἐπόμενον ὅτι ἡ ὑπ' αὐτῶν μουσουργία ἔπρεπε νὰ ᾔηται ὅλως ἀρ-
χαϊκῇ καὶ ἑλλειπῆς γραμματικῶν κανόνων καὶ ἐπιστημονικῆς
συντάξεως· καθὼς τῷ ὄντι ἡ ἀρχαία ἐν γένει τοῦ μεσαιῶνος μου-
σικῇ, ἱερὰ τε καὶ κοσμικῇ, πρὸς σύγκρισιν τῆς τῶν ἡμερῶν ἡμῶν
μουσικῆς παραβαλομένη, φαίνεται πολὺ ἀπλουστέρα καὶ ἀνεπ-
εξέργαστος.

Ἐκ τῶν ἄχρι τοῦδε λεχθέντων ἐξάγομεν ὅτι ἡ νῦν παρ' Ἑλ-
λησι ψαλλομένη Ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ κατάγεται ἐκ τῶν ἀρ-
χαίων τοῦ χριστιανισμοῦ αἰώνων, φέρουσα πλεῖστα τῆς τοιαύ-
της καταγωγῆς γνωρίσματα, ὑπάρχει δὲ εἰς τοιοῦτον βαθμὸν
καὶ ἐντελείας καὶ ἀτελείας λόγῳ μὲν ὅτι ἡ μουσικὴ τέχνη δὲν
εἶχε τὴν σημερινὴν τελειότητα, λόγῳ δὲ ὅτι ἡ Ἐκκλησία πάν-
τοτε διώκει τὸ μέτριον τῆς τέχνης ὅπως ἡ ψαλμωδία μὴ παρ-
εκκλίνῃ ἀπὸ τοῦ σοβαροῦ καὶ σεμνοπρεποῦς ὕφους, καὶ τελευ-
ταῖον ἔνεκα τῶν περιπετειῶν τοῦ ἔθνους ἡμῶν, τῶν κωλυσασῶν
πᾶσαν περαιτέρω πρόοδον· ἀλλ' ὅπωςδὴποτε ἐν πάσῃ τῇ ἀτε-
λείᾳ καὶ στασιμότητι αὐτῆς πάντοτε αἰδέσιμος καὶ σεβασμοῦ

ἀξία ὡς ἀρχαιότητά τινα καὶ σεβασμὸν διατηροῦσα. Ἀρκοῦμε-
νοι μὲν εἰς τὰ ὀλίγα ταῦτα ἐπὶ τοῦ πρώτου μέρους, μεταβῶμεν
νῦν εἰς τὸ ἐπόμενον δεύτερον μέρος.

Β'. Τίνα τὰ αἷτια τὰ προκαλοῦντα τὸ ζήτημα ὅτι ἡ Ἐκκλη-
σιαστικὴ μουσικὴ χρῆζει σήμερον ἀναπτύξεως καθ' ἀρμονίαν.

Ἐν τοῖς προηγουμένοις εἶπομεν ὅτι ἡ Ἐκκλησιαστικὴ μουσι-
κὴ ἴσως ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν ἦτον ἐπισημοτέρα καὶ ἀμειγρῆς ἀλ-
λοτρίων τονισμάτων, τοῦτέστι καθαρώτερον διετήρει τὸν αὐτῆς
ἐλληνισμόν. Πολυαρίθμους ἔχομεν ἀποδείξεις ὅτι ἡ πολιτικὴ
σύγχυσις, ταλαιπωρία, καὶ ὑποδούλωσις ἐνός τινος ἔθνους, φυ-
σικῶ τῷ λόγῳ, συνεπιφέρουσι καταστροφὴν καὶ ὀπισθοδρόμησιν εἰς
τε τὰς ἐπιστήμας καὶ τέχνας αὐτοῦ. Ἡ μόνη γλῶσσα καὶ μου-
σικῇ, οὐσαι δύο ὄργανα ἀδιάλειπτα εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν.
καὶ τὰ μόνα, ἅτινα δύνανται νὰ διατηρῶνται καὶ ἀνεῖ ἐπιστη-
μονικῆς διδασκαλίας, καὶ γραμματικῶν κανόνων ἀλλὰ διὰ ζώ-
σης ἀλληλοδιαδόχου πρακτικῆς διδασκαλίας, διατηροῦνται μὲν
ὅπωςδὴποτε πάντοτε παρὰ τῷ λαῷ ἐν οἰωδὴποτε ναυαγίῳ κλυ-
δωνίζομένῳ, οὐχὶ ὅμως καὶ χωρὶς κίνδυνον τοῦ νὰ διασθαρῶσι
διὰ τῆς ἐπιμιξίας ἀλλοτρίων λέξεων, ἰδιωμάτων, φράσεων, πα-
ροιμιῶν, τόνων, μελῶν, τονισμάτων καὶ εἰ τινων ἄλλων ἐξερχο-
μένων ἐκ τοῦ στόματος δεσπόζοντος καὶ συμβιοῦντος λαοῦ ἀλ-
λοφύλου καὶ ἀλλοδαποῦ. Πολλὰ φαίνονται αἱ ἀποδείξεις καὶ ψη-
λαφητὰ τὰ μνημεῖα ὅτι ἡ μουσικὴ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας
δὲν ἀπώλετο μὲν οὐδ' ἐξηφανίσθη, δὲν διετηρήθη ὅμως ἀβλαβῆς
καὶ ἀνόθευτος ἐν τῇ γνησιότητι τοῦ Βυζαντινοῦ αὐτῆς χαρακτή-
ρος. Ἐνθυμούμενός τις ὅτι ὁ ἐπὶ τῷ ὑποδεδουλωμένῳ Ἑλλη-
νικῶ ἐδάφει πνέων ποτὲ ἀῆρ προσκρούων τὰς ἀκοὰς τῶν δούλων
Ἑλλήνων μετεφέρετο εἰς αὐτοὺς τὰ ἀσιανὰ μέλη, τὰ ἐπὶ ὀλο-
κλήρους αἰῶνας πολλαχόθεν καὶ ἐκ τῶν Μιναρῆδων καθ' ἐκά-

στην ἐκφωνούμενα (α), εὐθὺς θέλει συλλάβει τὴν ἰδέαν ὅτι ἡ Ἑλλη-
νητικὴ μουσικὴ δὲν ἠδύνατο νὰ μὴ προσβληθῇ ὑπὸ τῆς πάντα-
χοῦ τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἀκουομένης ἀσιατικῆς μου-
σικῆς. Μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν μουσικαὶ θέσεις, φθοαὶ καὶ διά-
φορα μέλη εἶχον παρὰ τοῖς ἡμετέροις ψάλλταις ὀνομασίας τουρ-
κικὰς, ἐπειδὴ Τούρκοι καὶ Ἕλληνες πολλάκις ἐδίδασκον ἀλλή-
λους τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ μουσικὴν. Οὐδεὶς ἴσως ὑπερέβη εἰς τὸ
νὰ κλέπτῃ τὰ τουρκικὰ μέλη μετὰ μεγίστης ὁσῆς τῆς εὐκολίας
τὸν ἐκ Πελοποννήσου Πέτρον τὸν κατὰ τὸ 1775 χρηματίσαντα
Λαμπαδάριον τῆς Μ. Ἐκκλησίας, οὗτινος σώζεται εἰσέτι τὸ
ὄνομα παρ' αὐτοῖς τοῖς Τούρκοις -χεροῖζ Πέτρο- (κλέπτης Πέ-
τρος). Συνεπεία δὲ τῶν τοιούτων καὶ τὸ ὕφος τῆς νῦν Ἑκ-
κλησιαστικῆς μουσικῆς ὑπολογίζεται ἔχον τὴν ἀρχὴν μετὰ τὴν
ἄλωσιν τοῦ Βυζαντίου, ἀγνοουμένου τοῦ ἀρχαίου Βυζαντινοῦ.
-Τὸ δὲ τῆς ἡμετέρας Ἑκκλησιαστικῆς μουσικῆς ἀξιοτίμον καὶ
σεμνοπρεπέστατον ὕφος τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας
ἔχει τὴν ἐποχὴν μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. κ.
τ. λ. . . (Θεωρ. μουσικ. Κ. Φιλοξένους. σελ. 200.) Ἐκτὸς ,
τέλος πάντων, τῶν ἱστορικῶν καὶ φιλολογικῶν ἐξακριβώσεων
ἔτι μᾶλλον αὐξάνει ἢ κατὰ τῆς μουσικῆς τοιαύτη ἰδέα καὶ διὰ
τῆς ἐξῆς πρακτικῆς παρατηρήσεως. Ἀκούων τις τὸν Ἕλληνα
ἄφ' ἑνὸς καὶ τὸν Τούρκον ἄφ' ἑτέρου ψάλλοντας ἑαυτοῦ τὴν
ἰδίαν αὐτοῦ ψαλμωδίαν ἀγνοεῖ τίς τῶν δύο ψάλλει γνησίαν αὐ-
τοῦ μουσικὴν, διότι τοιαύτη σχέσις καὶ ὁμοιότης ὑπάρχει εἰς τὸ
ὕφος τοῦ μέλους καὶ τὴν προφορὰν αὐτῶν, ὥστε ὁ ἀκροατὴς ἀ-
ναγκάζεται νὰ παραδέξῃται δυοῖν θάτερον ἢ ὅτι ὁ Ἀσιανὸς
ψάλλων ἐλληνίζει ἢ ὅτι ὁ Ἕλλην ψάλλων ἀσιανίζει.

(α) « Ὁ μουσικώτατος ἄναξ Σουλτάν Μαχμούτ ἐπρόσταξε τὸν Χανεντὶ
« Γεωργάκη καὶ ἄλλους ὥστε τὸ ἄσμα « Σοῦ καρσικὶ νταγτά » μακρὸν
« χουστὶνὶ, ἤχος πλάγ. τοῦ Ἀ. νὰ τὸ ψάλλωσι πάντοτε τὰ ἐξημερῶ-
« ματα ». θεωρ. μουσικ. Κ. Φιλοξένου σελ. 138.

Ταῦτα λέγοντες, ὁμολογητέον, δὲν ἐννοοῦμεν νὰ ψέξωμε-
τὴν ἡμετέραν Κωνσταντινοπολιτικὴν μουσικὴν διότι, ὡς προεί-
πομεν, καὶ ὡς Ἱερὰν σεβόμεθα, καὶ ὡς Ἑλληνικὴν ἀναγνωρί-
ζομεν καὶ διὰ τὴν ἐκμάθησιν αὐτῆς πόνῳ καὶ προθυμίᾳ ἐχρησά-
μεθα, ἀλλ' ὅπως ἀποδείξωμεν ὅτι ἡ μουσικὴ αὕτη, καίπερ δια-
τηρηθεῖσα ἐν τῇ μητρὶ ἡμῶν ἀγία Ἑκκλησία, καίπερ διασώσα-
σα πλεῖστα γνωρίσματα τῆς ἑλληνικότητος αὐτῆς, καίπερ μὴ
ἀπολέσασα τὸ πρωτότυπον τῶν πρώτων αὐτῆς συστατῶν σχέ-
διον, συστατικὰ ὢν ἕνεκα πρέπει ἀναντιρρήτως νὰ ὀνομάζηται
Ἑλληνικὴ, δὲν ἡδυνήθη ὁμως νὰ διαμείνη τοῦλάχιστον εἰς τὴν
βυζαντινὴν τελειότητα εἰς ἣν ἐπὶ ἀλώσεως ἐτύγχανε, θολωθεῖ-
σα ὑπὸ τῆς σφοδρᾶς καὶ μακροχρονίου ἀσιανῆς θυέλλης.

Τί τὸ κωλύον ἄρα τοῦ νὰ καθάρωμεν σήμερον τὴν μουσικὴν ἡμῶν τῶν τοιοῦτων ἀλλοτρίων τονισμάτων, εἰ ὑπάρχουσι; Ποῖος ὁ λόγος ὅτι πρέπει νὰ διατηρήσωμεν τὴν Ἐκκλησιαστικὴν ἡμῶν μουσικὴν καθ' ὃ εἶδος παρελάβομεν αὐτὴν; καὶ ἄρα γε τοιαύτη, οἷα τις ψάλλεται σήμερον, ἤθελεν εἶσθαι, εἰ μὴ κατεβάλλετο ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία; ἔστω ὅτι διετηρήθη ἀπαράλλακτος ἡ αὐτὴ βυζαντινὴ ἄνευ ἀναμιξεων ξένων τονισμάτων, καθὼς περ ἐψάλλετό ποτε ἐν τῇ ἀγίᾳ Σοφίᾳ· ἀλλὰ τίς οἶδε μέχρι τίνος ἤθελε προαχθῇ ἡ τεχνικὴ αὐτῆς τελειότης, ἐὰν μὴ ὑπεδουλοῦτο τὸ ἡμέτερον ἔθνος; Ἀλλ' ἐξετάσωμεν τὸ ζήτημα καὶ ὑπὸ ἄλλην ἔποψιν.

Τίς ὁ σκοπὸς τῆς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν εἰσαγωγῆς τῆς μουσικῆς; τὸ τερπνὸν τοῦ μέλους, ὅπερ ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἀρμῶζει εἰς τὴν ἑκφρασιν τοῦ ἀπείρου· διὰ τοῦτο πᾶσαι αἱ θρησκεῖαι τῇ μουσικῇ χρῶνται ὡς θαυμασίως ἐπενεργούσῃ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ πρὸς τὸν ἀπαιτούμενον σκοπὸν αὐτῶν. Πρωτίστης οὖν ἀφορμῆς οὔσης τῆς εὐαρεστήσεως, ἐννοεῖται οἷοθεν ὅτι ἀπαιτεῖται νὰ ψάλληται μουσικὴ τοιοῦτου εἶδους ἐν οἷῳ τὸ ἀχροατήριον συγχνεῖται. Ἐὰν ὁ σκοπὸς τῆς εἰσαγωγῆς τῆς μουσικῆς εἰς τὴν

Ἐκκλησίαν ἦναι ὅπως ἐλκύη διὰ τῆς αὐτῆς ἐνεργείας τὸν λαὸν πρὸς ἀκρόασιν, πρέπει νὰ ἦναι τοιαύτη, οἷα τις δύναται νὰ εὐαρεστήῃ αὐτόν. Τὰ ἱερὰ ἄσματα καὶ ὕμνοί τῆς Ἐκκλησίας, ἐν οἷς συμπεριλαμβάνονται τὰ κράτιστα κεφάλαια τῆς ἱερᾶς ἱστορίας ἐκ τε τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας Γραφῆς, ἵνα γίνωνται τελεσφόρα καὶ οἷον τις προπαίδεια τῷ λαῷ εἰς τὰς δι' αὐτῶν ἀδομένας ἱστορικὰς τε καὶ δογματικὰς τῆς ἡμετέρας ἀγίας Ἐκκλησίας παραδόσεις, πρέπει νὰ ψάλλωνται δι' εὐαρέστου μουσικῆς, διότι τοιοῦτον μέσον ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἐλκύει τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὸ νὰ φοιτῶσι συχνότερον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ καὶ συμμαχεῖ εἰς τὸ νὰ ἐγκολάπτωνται ῥᾶν εἰς τὰς μνήμας αὐτῶν τὰ θεῖα νοήματα, ὡς ἐν τοῖς ἐξῆς ἀποφαίνεται ὁ θεῖος Χρυσόστομος. "Ἰστε γοῦν ὅτι καὶ νῦν τὰ μὲν ἄλλα βιβλία οὐδ' ἐξ ὀνόματος τοῖς πολλοῖς ἐστὶ γινώριμα, τὴν δὲ τῶν ψαλμῶν πραγματεῖαν ἐπὶ στόματος ἅπαντες φέρουσι καὶ αὐτὰς ταύτας τὰς ᾠδὰς. Οὕτω δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων δείκνυται πόσον ἀπὸ τῆς μελωδίας τὸ κέρδος ἐστὶ" (Χρυσόστ. εἰς Ἡσαΐ. κεφ. ε.)

Καὶ ἐὰν ἐν ἐκείνῃ τῇ ἐποχῇ ἔλεγε ταῦτα ὁ θεῖος Χρυσόστομος, ἴσως ἐν ταύτῃ ἤθελε συμμορφωθῇ τῇ περὶ τῆς μουσικῆς ἐφέσει τῶν νέων Ἑλλήνων, ἵνα μὴ ἐλαττωθῇ ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ τὸ ἐκ τῆς μουσικῆς, ὡς φησι, προκύπτον κέρδος, ἀποδεικνυμένου ὁμῶς πρῶτον ὅτι οὐδεμία ζημία εἰς τὰ καλῶς καθεστῶτα ἐκ τούτου προήρχετο.

Ἐξαιτούμεθα λοιπὸν τὴν ἄδειαν ἵνα εὐσεβᾶστως ἐκφράσωμεν τὴν ταπεινὴν ἰδέαν ἡμῶν ὅτι δηλ. ἡ ἀρμοδία Ἀρχὴ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, ἡ ἀδιαλείπτως μεριμνῶσα περὶ τῆς λαμπρότητος καὶ εὐτρεπείας τῆς Ἐκκλησίας πρέπει νὰ μὴ ἀναβάλλῃ τὸν καιρὸν περὶ πραγματοποίησεως ἔργου, ὅπερ ὑπαγορεύεται ὑπὸ τῆς διαγοητικῆς τοῦ ἡμετέρου ἔθνους ἀναπτύξεως, ἀλλὰ νὰ προνοήσῃ ἐξετάζουσα τίνι τρόπῳ δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ τοῦτο ἀρμοδίως τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἑλληνικῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ συμφώνως τῇ

ἐφέσει τῶν νέων Ἑλλήνων, καθὰ διαφερόντων πρὸς τοὺς αὐτῶν προγενεστέρους. Καὶ τῷ ὄντι, ἐὰν τις ἐνθυμηθῇ ὅποιοι οἱ πρὸ ἐνὸς αἰῶνος Ἕλληνες καὶ ὅποιοι οἱ σημερινοί· ὅποια ἢ πρὸ ἐνὸς αἰῶνος Ἑλλάς καὶ ὅποια ἢ σημερινή· τοὺς τότε μὲν Ἕλληνας θέλει συμπονέσει, τοὺς νῦν δὲ θέλει συγχαρῇ· τὴν τότε Ἑλλάδα θέλει ἀηδιάσει, τὴν νῦν δὲ θέλει θαυμάσει· διότι, σήμερον, μετὰ παρέλευσιν ἑκατονταετηρίδων μεστῶν σκότους, ἀμαθείας καὶ πικρίας παντοδαπῆς, βλέπει βασιλεῖον κατηρτισμένον, ἐν ᾧ ὁσημέραι οἱ Ἕλληνες φαίνονται νὰ ἀνθῶσι καὶ νὰ ἀκμάζωσι κατὰ τὰς ἐπιστήμας, τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας, ἐφ' οἷς πάλαι ποτὲ οἱ προπάτορες αὐτῶν ἤχμασαν καὶ ἐκλείσθησαν. Ἀρά γε τοιοῦτοι ἦσαν καὶ οἱ πρὸ ἐνὸς αἰῶνος Ἕλληνες; Τοιαύτη ἦτον ἐπὶ τῆς τουρκικῆς τυραννίας ἡ νέα Ἑλλάς; Ὁχι βέβαια. Ὑπαρχούσης λοιπὸν μιᾶς τοιαύτης ἀσυγκρίτου διαφορᾶς μεταξύ ἐκείνων καὶ τούτων, πότερον ἐκείνους νὰ καλέσωμεν Ἕλληνας ἢ τοὺς νῦν; ἐκείνον τὸν τότε ἄμορφον καὶ ἐγκαταλελειμμένον τόπον νὰ ὀνομάσωμεν Ἑλλάδα ἢ τὸν νῦν ὠραῖον καὶ ποικιλοστόλιστον; Ἀναντιρρήτως ἀμφοτέρους, διότι ἐκεῖνοι καὶ οὗτοι Ἕλληνες εἰσίν. Ἀλλ' οὔτε ἐκεῖνοι μεμπτέοι ὅτι τότε εὐρίσκοντο εἰς τοιαύτην ἀθλίαν καὶ βάρβαρον κατάστασιν, ὡς τούτου προερχομένου ἐκ τῆς τουρκικῆς βαρβαρότητος, οὔτε οἱ νέοι καὶ ἐλεύθεροι Ἕλληνες κατηγορητέοι ὅτι, προσπαθοῦντες νὰ καθάρωσι τὴν ἐθνικότητα αὐτῶν ἐν τῷ πυρὶ τῆς ἀναπτύξεως καὶ ἀληθοῦς ἀνθρωπισμοῦ, προβαίνουν οὐσημέραι διανύοντες ἐκ νέου τὸ ἐνδοξον καὶ μέγα αὐτῶν στάδιον συμφώνως τῇ ἐποχῇ τοῦ αἰῶνος.

Τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἵνα ἀναγνωρισθῇ πάλιν ὡς μέλος τῆς Εὐρωπαϊκῆς οἰκογενείας, ὀφείλει νὰ φέρῃ ψηλαφητὰ ἐθνικῆς προόδου καὶ ἀναπτύξεως δείγματα, οἷα φέρουσιν ἅπαντα τὰ πεπολιτισμένα ἔθνη. Οὐδεὶς ὁ φόβος μὴ ἀπολέσωμεν τὸν ἐθνισμόν, τὸν ὄντα ἄξιον μνήμης καὶ περιθάλψεως, ἢ μὴ παραβῶμεν τὰ

θεία τῆς ἀγίας καὶ ὀρθοδόξου ἡμῶν πίστεως δόγματα ψάλλον-
τες μελωδικῶς ἢ ἁρμονικῶς. Οὐδεὶς τῶν ἱερῶν κανόνων ἀφ-
ορᾷ εἰς τὰ συστατικά τῆς μουσικῆς τέχνης. Εἴτε μελωδία, εἴ-
τε ἁρμονία, εἴτε πα βου γα δι, εἴτε do re mi fa, ἀδιάφορον.
"Οσοὶ κανόνες περὶ τῆς ψαλμωδίας διαλαμβάνουσιν, ἅπαντες
ὁρίζουσι περὶ τοῦ τῆς ψαλμωδίας ἥθους καὶ τοῦ εὐσχήμου τῆς
ἀπαγγελίας αὐτῆς τρόπου· τὸ μὲν, ὅπως διὰ τοῦ ἁρμοδίου ἡ-
θαυροῦ καθιστῆται ἡ μουσικὴ τῆς Ἐκκλησίας κατανυκτική, σοβα-
ρὰ, ἀξιοπρεπὴς καὶ ὁπωσοῦν ὅλως διάφορος τῆς ἐν ταῖς κοσμι-
καῖς καὶ θεατρικαῖς διασκεδάσεσι τοῦ λαοῦ ἐν χρήσει οὖσης·
τὸ δὲ, ὅπως ὁ εὐσχημος τῶν ψαλτῶν τρόπος καὶ ἡ πραεὶα τῆς
ψαλμωδίας ἀπαγγελία φέρη τοῖς ἀδομένοις τὸν ἀπαιτούμενον σε-
βασμὸν (α). Ἀλλὰ ταῦτα πάντα δύνανται νὰ φυλαχθῶσιν εἴτε
ἡ μουσικὴ ψάλλεται μελωδικῶς εἴτε ἁρμονικῶς, διότι τὸ σεμνὸν
καὶ σύμμετρον τῆς μουσικῆς ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς μουσικῆς συνθέ-
σεως. Ἡ ψαλμωδία δύναται νὰ καταστῇ κατανυκτικὴ καὶ ὅλως
ἥθους ἡσυχαστικοῦ, ψαλλομένη μάλιστα καθ' ὅλους τοὺς τε-
χνικούς κανόνους τῆς ἁρμονικῆς συντάξεως, ἀρκεῖ ἡ μουσικὴ
σύνθεσις νὰ ᾖναι τοιαύτη τις πεπλασμένη ὑπὸ τοῦ μελοποιῦ.
Ἀλλως τὸ νὰ νομίζωμεν ὅτι διὰ τοῦ ἀτελοῦς τῆς τέχνης, ἢ διὰ
τῆς μονοτονίας, ἢ διὰ τῶν ξηρῶν ἰσοκρατημάτων, ἢ διὰ τῆς
ῥινοπροφύρτου τῶν ψαλτῶν προφορᾶς καθίσταμεν τὴν τῆς Ἐκ-
κλησίας μουσικὴν σεβαστοτέρα, τοῦτο εἶναι μᾶλλον μία τις
πρόληψις ἀνωφελὴς καὶ τῆς ἀμαθείας καταφύγιον.

Ἐλθωμεν νῦν εἰς τὸ τρίτον καὶ τελευταῖον μέρος.

(α) Ὁρα τὸν ο.έ. καν. τῆς στ'. Οἰκ. Συνόδου καὶ ιε. τῆς ἐν Λαο-
δικείᾳ καὶ πολλοῦ ἄλλοι.

Γ'. Τίς ὁ κατάλληλος τρόπος δι' οὗ ἡ μουσικὴ, λαμβάνουσα
ἐν ἐφαρμογῇ τὴν ἁρμονίαν, δύναται νὰ διατηρήσῃ τοὺς
Ἐκκλησιαστικούς καὶ Ἑλληνικούς αὐτῆς χαρακτῆρας.

Ἐν τοῖς προηγουμένοις ἀποφαινόμεθα ὅτι ἡ μουσικὴ τῆς
ἡμετέρας Ἐκκλησίας, οὔσα μελωδική, πρέπει νὰ ᾖναι καὶ ἁρ-
μονική, τὸ μὲν, διότι εἰς οὐδὲν τῶν δεδογμένων τῇ Ἐκκλησίᾳ
προσχροῦει, τὸ δὲ, διότι τοιαύτη εἶναι ἡ ἐξέσις πλείστου μέρους
τῶν νέων Ἑλλήνων, καὶ τὸ κυριώτερον διότι τοιαύτη εἶδεται ἡ
μουσικὴ ὑπὸ τῆς φύσεως. Ἀλλὰ τὴν εὐχὴν ταύτην ὑποστηρί-
ζοντες, ὀφείλομεν τυφλοῖς ὄμμασι νὰ παραδεχθῶμεν; Ὁχι βέ-
βαια. Ἀπασα ἡ προσοχὴ τῆς ἁρμοδίου Ἀρχῆς πρέπει νὰ ἐπι-
στῇ εἰς τὸ ἐξετάσαι καὶ ἐξακριβῶσαι τίνι τρόπῳ δύναται τοῦτο
νὰ πραγματοποιῇ, κωλυομένης πάσης παρεισαγωγῆς τוניσμάτων
θεατρικῶν ἐν τῇ Ἱερᾷ Ἐκκλησίᾳ. Ὁφείλει ἡ Ἐκκλησιαστικὴ
Ἀρχὴ νὰ προβλέψῃ ἐκεῖνο, ὅπερ μετὰ τινος ἔτη θέλει συμβῇ, καὶ
ὅπερ ἡμεῖς, ὡς τῇ μουσικῇ προσανέχοντες, δυνάμεθα ἀρκούντως
νὰ προῖδωμεν. Ὅσον ἐν τοῖς προηγουμένοις ἐλέγομεν ὅτι πολὺ
ἀναγκαῖα ἡ ἁρμονία ἐν τῇ ψαλμωδίᾳ καθίσταται, τοσαῦτον ἐν-
ταῦθα λέγομεν ὅτι προηγουμένως ἀπαιτεῖται σκέψις τίνι τρόπῳ
δεῖ τοῦτο γενέσθαι.

Ὅθεν πρῶτον ἐξεταστέον εἰ ἡ ζητούμενη μουσικὴ ὕλη ὑπάρ-
χει ἤδη ἐτοίμη, διότι τότε οὐδὲν ἄλλο ὑπολείπεται εἰμὴ ἀνάκρισις
ἐπ' αὐτῆς εἰτα δὲ ἡ ἐν Ἐκκλησίᾳ ἐφαρμογή. Δυστυχῶς ὅμως
τοιαύτη μουσικὴ ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲν ὑπάρχει. Τοιούτου εἶδους
μουσικὴν ἐπεξεργασίαν δὲν ἔχομεν ἄλλην εἰμὴ τὴν τῶν μουσι-
κῶν Χ. Ν. Χαβιαρᾶ, καὶ Ῥαχάντουργερ, τὴν ψαλλομένην σή-
μερον σχεδὸν ἐν πάσαις ταῖς ἐν Εὐρώπῃ Ἐκκλησίαις τῶν Ἑλ-
ληνικῶν Κοινοτήτων. Ὡσαύτως ὑπάρχει καὶ ἐτέρα τοῦ ποτὲ

ἱερὸν. Ἀνθίμου Νικολαΐδου, καὶ Πράξιον. α. Πρὸς τοῦτοις εὐρί-
σκονται καὶ τινὰ διάφορα ᾄσματα ὑπὸ διαφόρων μουσικοδιδασκά-
λων Ἑλλήνων τε καὶ Εὐρωπαίων ἐν τισὶ πόλεσι τετονισμένα, ὧν
ἐπιστημωτέρᾳ θεωρεῖται ἡ τοῦ Ἰ. Χαβιαρᾶ Ἀλλ' ἡ μουσικὴ αὐ-
τῇ δύνανται ν' ἀντικαταστήσῃ τέλει τὴν συνήθη μονότονον Κων-
σταντινουπολιτικὴν, δι' ἧς ἀνέκαθεν ψάλλονται ἐν τῇ Ἐκκλη-
σια, αἱ ὑπὸ τῶν ἱερῶν κανόνων ὠρισμένα τσαῦται ὑμνωδαί·
Πάσιγνωστον ἐστὶ τὰ εἶδη τῆς Ἑλληνικῆς ψαλμωδίας εἶναι τὰ
ἑξῆς. Κεκραγάρια, Δοξαστικά, Στιχηρά, Τροπάρια, Ἀπολυτί-
κια, Ἀναστάσιμα, Καθίσματα, Ὑπακοαί, Ἀντίφωνα, Πολυέ-
κτα, Πασαπνοάρια, Κανόνες, Ὁδοὶ, Εἱρμοὶ, Καταβασίαι, Κον-
τάκια, Μεγαλυνάρια, Ἐξαποστειλάρια, Προσόμοια, Ἰδιόμελα,
Ἑωθινὰ, Δοξολογαί, Τυπικά, Μακαρισμοὶ, Εἰσοδικὰ, Τρισάγια,
Ἀλληλουάρια, Χερουβικά, Κοινωνικά καὶ ἕτερα. Καὶ ἅρα γε αἱ
ὑμνωδαί αὗται ὑπάρχουσι τετονισμένα ἐν τῇ μουσικῇ τοῦ Χα-
βιαρᾶ; Ὁχι βέβαια. Διὰ τοῦτο καὶ αἱ ἐν Εὐρώπῃ Ἑλληνικαὶ
Κοινότητες ἀναγκάζονται νὰ ἔχωσι πάντοτε ψάλτας εἰδήμονας
τῆς Ἑλληνικῆς μουσικῆς ἵνα ἀναπληρῶσι τὰς ἐλλείψεις τῆς
τετραζωνίου ψαλμωδίας. Ταῦτα περὶ τῆς νῦν ἐτοίμης μουσικῆς
λέγομεν. οὐχ ὅπως ἐπικρίνομεν αὐτὴν (ὅπερ ἄλλως ἐρωτώμε-
νοι ἠδυνάμεθα πῶς νὰ γνωμοδοτήσωμεν), ἀλλ' ἀποδεξώμεν ὅτι

(α) Ὑπάρχει καὶ ἡ κατὰ πρακτικὴν ἁρμονίαν ψαλλομένη ἐν τισὶ τοῖς
Ἰονίων Νήστον Ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ, περ' αὐτῆς μὲν ἀλλομένη ἀνωτὸς
«ΚΡΗΤΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ» ὑπ' ἄλλων δὲ Ἑπτανησιακῇ. Ἡ μουσικὴ αὕτη,
καὶ περ ἐλλειπὴς ὑπὸ τῆς ἑποφῆς τῆς καθ' ἁρμονίαν θεωρίας ἐξετεζομένη,
οὐχ ἥτιον ὅμως, πλήρης πρὸς τὸ πρακτικὸν μέρος οὔσα, δύνανται τὰ μέ-
γιστα νὰ χρησιμεύσῃ ὡς μουσικὴ ὅλη εἰς τὴν διανομένην σήμερον κατα-
σκευὴν καθ' ἁρμονίαν τῆς μονοτόνου Ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς. Ὅρα ἐν
τῇ ἐν Πασαίᾳ ὑπὸ Μ. Π. Βριτοῦ ἐκδομένῃ Ἑθνικῇ Ἡμερολογίῳ τοῦ
τοῦ 1868, σελ. 325, πραγματείας περὶ τῆς αὐτῆς Ἰονίων Νήστον Ἐκ-
κλησιαστικῆς μουσικῆς. Ὑπὸ Π. Γριτσάκη.

αὕτη, ἡ τοῦ Χαβιαρᾶ δηλ. εἶναι ἀνεπαρκὴς ὡς πρὸς τὴν ἐντο-
λήν, ἣν ὀφείλει καὶ ἐν ταῖς ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησίαις νὰ εκπληρῇ.

Ἀλλ' οἱ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς ἁρμονικῆς μουσικῆς ἐκ παντὸς
τρόπου ἀπαιτοῦντες, δυνάτον νὰ παρατηρήσωσιν ἡμῖν ὅτι ἵνα
ἐλπίσῃ τις πλήρες ἐπιχειρησμένον καθ' ἁρμονίαν μουσικὸν σύ-
στημα ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Ἐκκλησίᾳ πρέπει νὰ ἴδῃ ἀρχὴν τινα
τεθειμένην, ἥτις νὰ καθιστῇ εἰς ἕκαστον δῆλον ὅτι ἐξ ἀρχῆς ὁρ-
μώμενοι δυνάμεθα κατὰ μικρὸν νὰ προχωρῶμεν ἐπὶ τὰ βελτίω.
Ἀλλ' ἐν ὅσῳ οὐδεμίᾳ ἀρχῇ τοιαύτη τίθεται, πῶς δυνάμεθα νὰ
ἐλπίσωμεν τὴν ἐπὶ τοῦ ἔργου ἀπαιτουμένην τελειοποίησιν ἐν τῷ
μέλλοντι χρόνῳ; Εἰς τὴν παρατήρησιν ταύτην ἐν μέρει συμψω-
νοῦμεν. Παρατηροῦμεν ὅμως ὅτι τοιαύτη δοκιμὴ ἐπ' Ἐκκλησίας
θελεὶ προξενήσῃ κακὸν μᾶλλον ἢ καλόν, διότι ἄλλο πλοῦτος καὶ
ἄλλο ἐπάρχεια. Δὲν ἀρνούμεθα ὅτι διὰ τοῦ χρόνου καὶ τοῦ και-
ροῦ ἡ ζητούμενη μουσικὴ δύνανται βελτιωθῆναι καὶ πλουτισθῆ-
ναι, ἀλλ' ἡμεῖς ἐπὶ τοῦ παρόντος ζητοῦμεν αὐτὴν οὐχὶ ἀφρο-
νον ἀλλ' ἐπαρκῇ, ἄλλως εἰς τινὰς ἱεροτελεστίας ἀναγκάζομεθα
νὰ προστρέγωμεν εἰς τὴν βοήθειαν ἑτεροειδῶς μουσικῆς, μὴ
ὑπαρχούσης τῆς ἁρμονικῆς ἐπαρκούς. Τοιοῦτόν τι κακὸν ἀπε-
δείχθη ἐκ τοῦ ναυαγίου, ὅπερ ὑπέστη ἡ ἄωρος εἰσαγωγὴ τῆς κατὰ
τετραζωνίαν ψαλμωδίας ὅσο ἢ τριῶν μελωδρίων ἐν τῇ Μητρο-
πόλει τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος τῇ Κυριακῇ τοῦ Πάσχα τοῦ
ἡδὴ παρελθόντος ἔτους 1869. ἥτις οὐκ ἔλαβε τὴν ἀρμόζουσαν
ὑποδοχὴν παρὰ τισιν ἐν Ἀθήναις, ὁμῶς γὰρ ἦν.

Ἡ ἀγία καὶ ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ὡς
ὑπὸ ἀξιοπίστου φίλου ἐξ Ἀθηνῶν ἐπληροφόρηται, ἐνδοῦ-
σα εἰς τὴν ὑπὲρ τῆς μουσικῆς ἔφεσιν πλείστων Ἑλλήνων, συν-
έστησεν ἐπιτροπὴν τινα, συγκειμένην ἐκ τριῶν ἐπιστημόνων
ἀνδρῶν τὰ μάλα πεπαιδευμένων καὶ λίαν εἰδημόνων περὶ τὰ
Ἐκκλησιαστικά κ. κ. Ρομπότη καὶ Κουμανούδη καθηγητῶν
ἐν τῷ Ἑθνικῷ Πανεπιστημίῳ καὶ κ. Σ. Οἰκονόμου ἱατροῦ.

Ῥωσσικοῦ ἔθνους ὀρθοσκεῖαν κατ' ἀκριβή τύπον ἐν τῷ Κράτει
τούτῳ καθιέρωσεν, τὴν τῶν Ὀρθοδόξων Ἑλληνίων ὀρθοσκεῖαν, ἣν
πρὸ ἐλπίων ἐτῶν συνίστη αὐτῷ ἡ αὐτοῦ προμήτωρ ἀγία Ὑλγα.
Ταύτην τὴν ὁμολογίαν Ῥωσσικὴν Ἐκκλησίαν ἐξετάζοντες, εὐ-
ρίσκομεν αὐτὴν διατηροῦσαν μέχρι σήμερον ἀπαράλλακτως καὶ
ἀπαρεκκλίτως ὅσα τότε παρὰ τῆς ἡμετέρας Ἑκκλησίας ἔλαβεν
εἰσερχόμενοι δὲ ἐν αὐτῇ βλέπομεν ἅπασαν τὴν τυπικὴν διάταξιν
σύμφωνον τῇ ἡμετέρᾳ· βλέπομεν τὰς ἱεροτελεστίας καὶ ὅλους
τοὺς τύπους τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθοδόξου Ἑκκλησίας τελουμέ-
νους· ἀκούομεν τῇ ἰδίᾳ αὐτῆς διαλέκτῳ ἀδόμενα τὰ ἱερὰ ᾠσματα
τοῦ Δαμασκηνοῦ, Κοσμά, Θ. Ὑμνογράφου, Ἀνδρέου Κρήτης
καὶ τῶν λοιπῶν τῆς ἡμετέρας, Ἑκκλησίας Μελωδῶν. Ἀλλὰ
τὸ μόνον, καὶ ὃ φαίνεται διαφέρουσα τῆς ἡμετέρας Ἑκκλη-
σίας, εἶναι τὸ εἶδος τῆς ἱερᾶς μουσικῆς, ὅπερ σήμερον εἶναι ὁ-
λως διάφορον, μεγαλοπρεπέστερον καὶ ἐπιστημονικώτερον τοῦ
μουσικοῦ τῆς ἡμετέρας Ἑκκλησίας εἶδους, καὶ τὴν εἰσαγωγὴν
τοῦ ὁποῖου, καὶ ἡμεῖς, ἡ ἐθνικὴ πρόεδρος Αὐτῇ ὑπεγύρυσεν.
Ἄλλο λοιπὸν εἶδος μουσικῆς ἡ Μητροπολις τῆς Ῥωσσικῆς Ἐκ-
κλησίας σήμερον καθιεροῖ διὰ τὴν αὐτῆς ψαλμωδίαν, καὶ ἄλλο
εἶδος τὸ ἐν τῷ Φηναρίῳ Πατριαρχεῖον. Τίς ἄρα δύναται ἐν τοι-
αύτῃ παρατηρήσει καὶ ψηλαφητῇ ἀποδείξει νὰ μὴ ὑποθῇ ὅτι ὁ
μεγαλοπρεπὴς καὶ ἐπιστημονικὸς τῆς νῦν ἐν Πετρούπολει Μη-
τροπολεως τῆς Ῥωσσικῆς Ὀρθοδόξου Ἑκκλησίας μουσικὸς Χο-
ρὸς ἤθελεν εἶσθαι σήμερον ὁ αὐτός, εἰ μὴ ἀνώτερος, καὶ ἐν τῇ
ἐν Κωνσταντινουπόλει Μητροπόλει τῆς Ἑλληνικῆς Ἑκκλησίας,
τῇ ἀγίᾳ, λέγομεν, Συρίᾳ, εἰ μὴ ἤτο σήμερον, κρίμασιν οἷς
Κύριος ἐπίσταται, Τζαμί Τουρκικόν;

Τὸ νῦν ἐν Κωνσταντινουπόλει Πατριαρχεῖον πρὸ μικροῦ ἀνεγκλόντες, ἐκκράσωμεν, κατὰ καθήκον, ἐνταῦθα τὸν σεβασμὸν ἡμῶν καὶ εὐγνωμοσύνην εἰς τούτην τὴν κοινὴν μητέρα τῶν Ὁρθοδόξων Μεγάλην Ἐκκλησίαν, ἥτις ἐν τε τοῖς προγενεστέροις

τῆς ἀραθείας καὶ τῶν πολλῶν καὶ μεγάλων ὀλίφειων χρόνοις καὶ τοῖς καθ' ἡμᾶς ἐκ παντὸς τρόπου προσεπάθεισεν ὅπως ἡ μουσικὴ συνωδῶ ἐκαστῇ ἐπορχῇ ἔχῃ τὴν ἑντεχνον ἀνάπτυξιν καὶ καλλιονήν, ἵνα αὕτη μὲν, ὡς αἱ περιστάσεις ἐπέτρεπον, διατηρῇται, ἐξωθῶνται δὲ ἐκ τῶν ἱερῶν περιβολῶν τὰ ὅλως ἀλλότρια μελουργήματα. ἅτινα ἄλλως ἠδύναντο παρειαρχθῆναι. Προκειμένου περὶ βελτιώσεως τῆς μουσικῆς, ἡ ῥηθεῖσα Μ. Ἐκκλησία δὲν ἐδίστασε καὶ τὴν τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς διδασκαλίαν ἐν τῇ Πατριαρχικῇ σχολῇ νὰ παραδεχθῇ ποτε, καίτοι οὐκ ἐτελεσφόρησεν α)

Εἰς τὸν παραβλέποντα ὅμως τὰς ἀνωτέρω παρατηρήσεις ὡς ὄφθην εἰλαστικὰς καὶ φαντασιώδεις φρονοῦντα μὲν ὅτι ἐν τῇ Ἑκ-
κκλησίᾳ ἀρμυζει ψαλμοῦδιᾳ ἀπουλειατικῶς μελωδικῇ, λέγομεν ὅτι
τοιαύτῃ μουσικῇ φυσικῶς δὲν ὑπάρχει· φέροντα δὲ ὡς παράδειγ-
μα τὴν νῦν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν τὴν ἄνευ ἀρμονίας τυγ-
χάνουσιν, ἀπαντῶμεν ὅτι τοῦτο εἶναι ἑλλειμμα τῆς τέχνης, δι-
ότι μελωδία καὶ ἀρμονία συνιστᾷσι τὸ ὅλον, τὴν μουσικὴν ὁλῆν.

Ἄλλ' ὅσω τὴν ὑπὲρ τῆς ἁρμονίας δόξαν ἡμῶν ἐκφράζομεν, τοσοῦτω λέγομεν ὅτι ἡ Ἑκκλησία πρέπει νὰ ἔχῃ ἰδίους ἤθους μουσικὴν, ἥτις, ἱερὰ καλουμένη, musique sacrée, πρέπει νὰ μελοποιῇται πάντοτε ὅλως διάφορος τῶν θεατρικῶν μελῶν.

Τοιαύτη μουσική σήμερον δὲν ὑπάρχει πλήρης, καὶ τὴν ἑλ-
λειψιν ταύτην οὐδεὶς ἄλλος δύναται ἀναπληρῶσαι εἰμὴ οἱ κα-
τάλληλοι τῆς Ἑκκλησίας μελοποιοί.

Οἱ μελοποιοὶ, εἰς οὓς ἡδύνατο τοιαύτη μουσικὴ ἐπεξεργασία
νὰ ἐμπιστευθῇ, ὀφείλουσι νὰ ᾔναι γνήσιοι ἐθνισμῶ καὶ ὀρθοκρέ-
ματι Ἑλλήνες, καλῶς περὶ τὰ Ἐκκλησιαστικὰ γεγυμνασμένοι,
κάτοχοι τῆς Ἐκκλησιαστικῆς τε καὶ Εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς καὶ
καλῶς ἐννοοῦντες τοὺς ἱεροὺς τῆς Ἐκκλησίας ὕμνους.

(α) Συνίβη τούτο περί τὸ 1790, ἐπὶ Γρηγορίου Πατριάρχου. Ὅρα θεωρ. μὲχρι τῆς Μουσ. Χρυσάνθου. Μ. Β. σελ. LII. Καὶ Κρηπίδα τῆς Μουσ. α. Φωκασίου. Μ. Β. σελ. 47.

Ὅθεν οἱ ἐφιέμενοι τῆς μουσικῆς καὶ ἀγαπῶντες τὴν ἐπιστημονικὴν ψαλμωδίαν ὀφείλουσι νὰ συμπράξωσι προηγουμένως εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν ἀρμοδίων μουσοποιῶν.

Ἐνθυμηθῆτω ἕκαστος ὅτι, ἐὰν ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία ἔχῃ σήμερον τὴν νῦν Κωνσταντινουπολιτικὴν μουσικὴν ἐντεχνοτέραν τοῦ κατὰ τὴν Ἀθωνίδα παράδοσιν συνεπτυγμένου καὶ δυσνοήτου τοῦ κατὰ τὴν Ἀθωνίδα παράδοσιν συνεπτυγμένου καὶ δυσνοήτου ἀρχαίου μουσικοῦ συστήματος τοῦ Ἀναγνώστη νεανὲς νανὰ ἅγια, τοῦτο ἐπετεύχθη διότι ὁ εἰς τῶν τριῶν ἐφευρετῶν τῆς νέας μεθόδου, ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, ἐγένωσκε συνάμα καὶ τὴν Εὐρωπαϊκὴν, ὅς ὁ Χρύσανθος Ἀρχιερεὺς Προύσης. Ἄρα ἐὰν ἡ μουσικὴ τοῦ νῦν Παβου γὰρ δὲ φαίνεται σήμερον κανονικὴ πως, τοῦτο συνέβη διότι ὁ εἰς τῶν τριῶν ἐξηγητῶν ἐγένωσκε συνάμα καὶ τὴν μουσικὴν τοῦ Do re mi fa.

Ἐνθυμηθῆτω ἕκαστος ὅτι, ἐὰν ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία ἔχῃ σήμερον μουσικὴν τινὰ τετράφωνον ἀρμονικὴν, οἷαν τὴν εἰς τὰς ἐν Εὐρώπῃ Ἐκκλησίας ψαλλομένην, τοῦτο ἐπετεύχθη διότι ὁ εἰς τῶν δύο συντακτῶν αὐτῆς ἦτοί ὁ Ἰ. Χ. Ν. Χαβιαρὰς ἐγένωσκε ἐν γένει τὴν Ἐκκλησιαστικὴν καὶ ἐν μέρει τὴν Εὐρωπαϊκὴν μουσικὴν. Αὐτὰ τὰ ἔργα ὑπὲρ τῆς ιδέας ταύτης δεικνύουσιν ὅτι εἰς καταλλήλους καὶ ἰδιαιτέρους τῆς Ἐκκλησίας μουσικοὺς, ἔχοντας τὰς ἀπαιτούμενας γνώσεις, δύναται ν' ἀνατεθῇ τοιαύτη τις ἐπεξεργασία. Διότι οἱ τοιοῦτοι μουσικοὶ δύνανται νὰ σχεθῶσι τίνι τρόπῳ ὀφείλουσι νὰ περιβάλωσι τὴν μουσικὴν τῆς Ἐκκλησίας τῇ ἀπαιτούμενῃ ἀρμονίᾳ μετὰ μεγάλης τῆς προφυλάξεως ὅπως μὴ καλύψωσι τὸ πρόσωπον αὐτῆς καὶ καταστῇ αὕτη ἀγνώριστος πλέον εἰς τοὺς Ἕλληνας. Οἱ τοιοῦτοι μουσικοὶ γινώσκουσι νὰ προφυλαχθῶσιν ἐξ ἐκείνων τῶν ἐντέχνων ἀρμονιῶν, αἵτινες δύνανται νὰ προσβάλωσι τὴν ἀκοὴν τῶν μὴ εἰθισμένων εἰσεῖν Ἑλλήνων. Παραλείπομεν ἐνταῦθα εἰς ὑπόσους κινδύνους θέλει περιπλεχθῇ ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ ὅταν τύχῃ εἰς χεῖρας μουσικοδιδασκάλων ἐξωτερικῶν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, παι-

ανιστῶν ὀργάνων, οἵτινες, μὴ ὄντες μεμνημένοι περὶ τὰ πράγματα τῆς Ἐκκλησίας, εἰς οὐδὲν λογίζονται τὴν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν εἰσαγωγὴν τονισμάτων ἥθους ὅπως ἐξωτερικοῦ καὶ ἀναρμόστου.

Ἐκ τῶν ἄχρι τοῦδε ὑφ' ἡμῶν λεχθέντων ἐξάγεται ὅτι τὸ περὶ τῆς μουσικῆς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας ζήτημα, στρεφόμενον κυρίως καὶ οὐσιωδῶς περὶ τὴν ιδέαν ἐὰν ἡ τῆς θείας λατρείας ψαλμωδία δύνηται νὰ ἐκτελῇται ἀδιαφόρως καὶ κατὰ τὰς περιστάσεις νῦν μὲν μελωδικῶς νῦν δὲ ἀρμονικῶς, λίαν εὐχερῶς καὶ κατὰ ὀρθοσκευτικὴν τε καὶ ἐθνικὴν φιλοτιμίαν δύναται νὰ λάβῃ τὴν αὐτοῦ λύσιν, διευθυνθὲν ἐλλόγως διὰ τῆς εὐθείας καὶ οἰκείας ὁδοῦ πρὸς τὸ στάδιον τῆς συζητήσεως.

Παρακαλοῦμεν λοιπὸν θερμῶς τοὺς λογίους ὁμογενεῖς, τοὺς περὶ τοῦ ζητήματος τούτου διαπραγματευσομένους καὶ γνωματεύοντας νὰ μὴ συγχύσωσιν, ὥς τινες ἤδη ἔπραξαν, τὴν κυρίαν ιδέαν τοῦ ζητήματος μετ' ἄλλων ιδεῶν ἀνηκουσῶν εἰς δευτέρας καὶ ἰδιαιτέρας σχέψεις. Λίαν λυπηρὸν καθίσταται νὰ βλέπῃ τις καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐν παιδείᾳ καὶ ἱκανότητι διακρινόμενους ὁμογενεῖς νὰ ἐξολισθαίνουσι παρακρίνοντας ἐπὶ ζητήματος, ὅπερ παρ' αὐτῶν τούτων μᾶλλον προσδοκᾷ τὴν αἰσίον αὐτοῦ λύσιν. Ἀλλ', ὥς φαίνεται, εἴμαρτο εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἀδυναμίαν ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ ἐρμηνευτικώτατοι ἐνίοτε νὰ παρερμηνεύωσι. Ταῦτα δὲ λέγομεν διότι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος μουσικὸν ζήτημα πρὸ τινος χρόνου λαμβάνει παρὰ τῶν δύο διαφωνουσῶν περὶ τούτου μερίδων τῶν ὁμογενῶν οὐκ ὀλίγας παραμορφώσεις, προσκόμματα καὶ ἀντιδράσεις, ὧν τοὺς λόγους καὶ ἐν γραπτῷ τῷ λόγῳ ἀνέγνωμεν καὶ ἐν προφορικῷ πολλάκις ἠκούσαμεν.

Ἀλλ' ἐπειδὴ οὔτε τὸ πνεῦμα τῆς ἐν χερσὶ ταύτης πραγματείας ὑπαγορεύει, οὔτε ἡμεῖς ἐννοοῦμεν νὰ ἐκθῶμεν καὶ νὰ ἐξετάσωμεν ἐνταῦθα ὅσα ἐκατέροθεν περὶ τούτου ἐρρέθησαν ἢ ἐγράφθησαν, κρίνομεν ἀναγκαῖον νὰ ἐπισυνάψωμεν τοῖς ἡμῖν εἰρημένους καὶ τὰς ἀκολούθους ἐπὶ τοῦ ζητήματος ἡμῶν σχέψεις ὅπως τοῦτο ἔλθῃ ὑπὸ τὴν σύσκεψιν καὶ συζήτησιν ἄλλων πλειόνων

τοῦ ἐνός καὶ ἀσυγκρίτως πολυμαθεστέρων καὶ ἱκανοτέρων ἡμῶν. Τὸ περὶ τῆς μουσικῆς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας ζήτημα, χρῆζει, καθ' ἡμᾶς, σπουδαίας καὶ ἐμβριθοῦς συσκέψεως, διότι, προβάλλον, ὡς πάντες γινώσκουσι, καινοτομίαν τινά, εἰ μὴ οὐ-σιώδη ἀλλὰ φαινομενικὴν, ἐπὶ τῆς συνήθους μελωδικῆς ψαλμω-δίας τῆς Ἐκκλησίας, φαίνεται ὡς ἐκ τούτου ὅτι λαμβάνει καὶ τινα χαρακτῆρα ἐνθεν μὲν θρησκευτικόν, ἐνθεν δὲ ἐθνικόν. Πρὸς ἀποφυγὴν ἄρα καὶ τῆς ἐλαχίστης καταβιβαστικῆς ὑπονοίας ἐπὶ παραβιάσει τούτων τῶν δύο ἱεροτέρων καὶ θερμότερων αἰσθημά-των τοῦ Ὁρθοδόξου Ἑλληνος, ἀπαιτεῖται τὸ ζήτημα νὰ λυθῇ διὰ λόγων καὶ σκέψεων πᾶνυ βασίμων καὶ ἀναμιφισβητησίμων, ὅπως οὐδεμία διαφωνία καὶ ῥῆξις συμβῇ παρὰ τοῖς ὁμοδόξοις τέκνοις τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας. Ὅθεν πρὸς ἐπίτευξιν τού-του παρτιθέμεν τὸ ἐξῆς Σχέδιον ἢ Τύπον, ὅστις οὔτε ὑπερβολι-κός, οὔτε δυσχερής, οὔτε ὑλικῶν μέσων ἀπαιτητικὸς φαίνεται, οὔτε, τέλος πάντων, πολλοὺς τοὺς κόπους προβάλλει, οἷος ὁ ἐξῆς.

Ἡ ἀρμοδία ἐκκλησιαστικὴ Ἀρχή, ἢ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκ-κλησίας τῆς Ἑλλάδος, πρέπει νὰ συστήσῃ ἐπιτροπὴν τινα συγ-κειμένην ἀφ' ἐνός μὲν ἐκ τριῶν ἢ τεσσάρων καθηγητῶν τῆς Θεο-λογίας δηλ. τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας καὶ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης· ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκ τεσσάρων ἢ πλειόνων ἐπιστημόνων μουσικῶν τῆς τε Ἐκκλησιαστικῆς καὶ Εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς.

Εἰς τὴν ἐπιτροπὴν ταύτην πρέπει ν' ἀνατεθῇ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ζήτημα ὑπὸ τὴν καθαρὰν καὶ διακχεριμένην αὐτοῦ ἔννοιαν, τούτεστι νὰ ἐξετάσῃ ἐν πρώτοις τὴν οὐσιώδη καὶ κυρίαν ιδέαν τὴν προκαλοῦσαν τὸ ζήτημα, ἥτις εἶναι ἡ ἐξῆς.

ΕΑΝ Η ΨΑΛΜΩΔΙΑ ΕΝ ΤΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑΙ ΔΥΝΗΤΑΙ ΑΔΙΑΦΟΡΩΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΤΑΣ ΠΕΡΙΣΤΑΣΕΙΣ ΝΑ ΕΚΤΕ-ΛΗΤΑΙ ΜΕΛΩΔΙΚΩΣ ΚΑΙ ΑΡΜΟΝΙΚΩΣ.

Αὕτη, ἐπανειλημένως λέγομεν, εἶναι ἡ ἀρχικὴ, καθαρὰ καὶ γεγυμνωμένη ιδέα τοῦ ζητήματος. Δὸς δ' ἀπλούστερον εἰπεῖν.

Ἐὰν ὁ Χερουβικός Ὕμνος, ἢ ἕτερος, ὡς ψάλλεται μελωδι-

κῶς εἰς ἦχον λ. χ. Πρῶτον, συναδόμενος δι' ἀπλῶν ἰσοκρα-τημάτων, δύνηται νὰ ψάλληται καὶ ἀρμονικῶς συναδόμενος διὰ τῆς ἐντέχου καὶ μαθηματικῆς κράσεως τῶν τῆς ἀρμονίας φω-νῶν τοῦ ῥηθέντος Ἦχου.

Ἡ ἐπὶ τῆς κυρίας ιδέας τοῦ ζητήματος ἀπόφανσις τῆς ἐπι-τροπῆς ὀφείλει νὰ ᾖ ῥητῶς καταφατικὴ ἢ ἀποφατικὴ, δηλαδή ὅτι δύναται ἢ ψαλμωδία νὰ ᾖ ἀδιαφόρως μελωδικὴ καὶ ἀρ-μονικὴ, ἢ δὲν δύναται διὰ τούτους ἢ ἐκείνους τοὺς λόγους.

Εἰ μὲν ἡ περὶ τῆς πρώτης τοῦ ζητήματος ιδέας ἀπόφανσις τῆς ἐπιτροπῆς ἔσται ὑπὲρ τῆς ἀρμονίας, τούτεστι ὅτι δύναται ἢ ψαλμωδία νὰ ᾖ καὶ μελωδικὴ καὶ ἀρμονικὴ ἀδιαφόρως καὶ ὡς αἱ περιστάσεις ὑπαγορεύουσι, τότε παρουσιάζονται οἰκοθεν αἱ περὶ τὰ καθέκαστα δευτερεύουσαι σκέψεις. Εἰ δὲ ἀπ' ἐναν-τίας ἔσται κατὰ τῆς ἀρμονίας, τούτεστι ὅτι ἡ ψαλμωδία πρέ-πει νὰ ᾖ πάντοτε καὶ καθ' ὅλας τὰς περιστάσεις ἀποκλειστι-κῶς μελωδική, νοητέον ὅτι καὶ τότε ἀπαιτοῦνται οἱ ἀποχρῶν-τες πρὸς ἀπόδειξιν τούτου λόγοι, οὓς ἀφίνοντες εἰς τοὺς ἐπὶ τούτῳ ὀρισθησομένους κριτὰς ἵνα ἐκθῶσι, (διότι ἡμεῖς ἀγνοοῦ-μεν αὐτοὺς) ἐξετάζομεν ἐνταῦθα τίνες αὗται αἱ περὶ τὰ καθέ-καστα δευτερεύουσαι σκέψεις, αἱ οἰκοθεν ἀναφυόμεναι ἐν τῇ πε-ριπτώσει τῆς παραδοχῆς τῆς ἀρμονικῆς ψαλμωδίας.

Ἐὰν ἡ Ἐπιτροπὴ ἐσκεμμένως ἴδῃ ὅτι οὐδὲν κωλύον τοῦ ἁδε-σθαι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοὺς ἱεροὺς Ὕμνους κατὰ τὰς περιστά-σεις καὶ μελωδικῶς καὶ ἀρμονικῶς, τότε συσχεφθεῖσα ὀφείλει λεπτομερῶς ν' ἀποφανθῇ καὶ ἐπὶ τῶν ἐκ τούτου ἀναφυομένων δευτερευόντων ζητημάτων, ἅτινα, καθ' ἡμᾶς, στρέφονται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον εἰς τὰ ἐξῆς· α'.) Εἰ μὴ ἡ παραδεχθεῖσα μου-σικὴ ὑπάρχει, τίνι τρόπῳ δύναται νὰ εὑρεθῇ οἷα τις ἀπαιτεῖται· β'.) Ἐὰν, ἐν περιπτώσει ἀνάγκης μελοποιίας, δύνωνται οἱ ἐπὶ τούτῳ διορισθησόμενοι μελοποιοὶ νὰ χρήσωνται ἀπολύτως τῇ τέ-χνῃ εἰς τὴν ἐπίθεσιν τῆς ἀρμονίας ἐπὶ τῆς μελωδίας ἢ περιο-

ρίζεται τὸ ἀνεξάρτητον τῶν καλλιτέχνων ἐπὶ ῥητοῖς ὅροις, ἕνεκα σπουδαιότερων λόγων· γ'.) Ἀπαραιτήτως ὀφείλουσιν οἱ μελοποιοὶ νὰ τηρήσωσι κατ' ἀκρίβειαν τὴν πρωτίστην ιδέαν, l'aria ἢ motivo ἐκάστου τῶν ὀκτώ Ἦχων τῶν Ἀσμάτων ἢ τοῦτο ἀφίεται εἰς τὴν διάθεσιν τῆς τέχνης· δ'.) Τίνα ἄσματα καὶ κατὰ τίνας περιστάσεις ὀρίζονται ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ ἄδωνται μελωδικῶς καὶ τίνα ἁρμονικῶς· καὶ ἕτερα, τέλος πάντων, ἀφ' ὧν τὸν συνδυασμὸν τοῦ ἐνὸς μετὰ τοῦ ἄλλου μουσικοῦ εἶδους, μελωδικοῦ δηλ. καὶ ἁρμονικοῦ.

Μετὰ τὰς ἐπὶ τῶν ζητημάτων τούτων γνωματεύσεις, πρέπει ἡ Ἐπιτροπὴ νὰ ἐκθῇ, ὡς εἶδος προγράμματος, τὴν τε ἀπόφασιν αὐτῆς ἐπὶ τοῦ ζητήματος καὶ τὰ ταύτη ἐπόμενα.

Δημοσιευθέντος τοῦ τοιούτου προγράμματος, πρέπει νὰ ὀρισθῇ, χρονικόν τι διάστημα, ὅπως, οἱ βουλέμενοι τῶν λογίων ὁμογενῶν ἐπὶ τοῦ ζητήματος γνωματεύσαι, ὑνηθῶσι ἐγκαίρως νὰ ποιήσωσι τὰς ἐπὶ τοῦ προγράμματος αὐτῶν παρατηρήσεις, ὧν τινες ἐνδέχεται πάνυ ὠφέλιμοι πρὸς τὸ ζήτημα νὰ φανῶσιν.

Περαιωθείσης τῆς ὀρισμένης προθεσμίας καὶ οὐδεμιᾶς ἀντιδράσεως ἐπὶ τοῦ προγράμματος ὑπερισχυσάσης, τὸ ζήτημα θεωρεῖται τέλεον καὶ κατ' εὐχὴν λελυμένον.

Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἡ Ἱερὰ Σύνοδος διὰ τε τὸν ἀπαιτούμενον σεβασμὸν, καὶ ἀδελφικὴν ἐν Χριστῷ ἀγάπην, καὶ ἀμοιβαίαν πρὸς τὰ πάτρια συνεννόησιν, καλῶς ἐποίει, καθ' ἡμᾶς, ἵνα εἰδοποιήσῃ τὴν Μεγάλῃν Ἐκκλησίαν, ἐνθα ὁ θρόνος τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐκθεῖσα Αὐτῇ λεπτομερῶς πάσας τὰς ἐπὶ τοῦ ζητήματος λαβούσας χώραν ἐνεργείας καὶ συζητήσεις ὡς καὶ τὸ ἐκ τούτων ἐξαγόμενον· καὶ τοῦτο οὐχὶ ὅπως ἡ ῥηθεῖσα Μ. Ἐκκλησία, ὡς δῆθεν ἀδείας προηγουμένως ζητηθείσης, ἐπιτρέψῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος τὴν τῆς ἁρμονικῆς ψαλμωδίας εἰσαγωγὴν, ἀλλ' ὅπως, πληροφορηθεῖσα περὶ τῶν αὐστηρῶν ἐπὶ τοῦ ζητήματος μέτρων, τῶν ληφθέντων

ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ὡς καὶ περὶ τῶν ἀσφαλῶν ἐγγυήσεων τῆς μὴ καινοτομίας, ἐγκρίνῃ τῆς τοιαύτης ἐπιστημονικῆς καὶ σπουδαίας συζητήσεως τὸ ἐξαγόμενον ὡς ἀνήκει· καὶ ἀναγνωρίσῃ αὐτὸ ὡς μὴ ἀπᾶδον τοῖς τῇ Ἐκκλησίᾳ παραδεδεγμένοις, θεωρήσασα τοῦτο οὐχὶ ὡς καινοφανῆ μουουργίαν, ἀλλ' ὡς τινα καθ' ἁρμονίαν ἀνάπτυξιν τῆς ψαλμωδίας, ἀξίαν συναριθμηθῆναι ταῖς προγενεστέραις ἀναλύσεσιν, ἃς παρ' αὐτῇ τῇ Μ. Ἐκκλησίᾳ, κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἢ Ἐκκλησιαστικῇ μουσικῇ κατὰ τὸ μελωδικὸν εἶδος ἔλαβε.

Τούτων οὕτως τελεσθέντων, δύναται τότε νὰ λάβῃ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τὴν ἐφαρμογὴν τὸ ζητούμενον ἁρμονικὸν εἶδος τῆς ψαλμωδίας διὰ τῆς καθιερωθείσης καὶ ἐπικυρωθείσης μουσικῆς ὕλης, ἀπαγορευομένου κατὰ τινα χρόνον παντὸς ἁρμονικοῦ νέας συντάξεως ἄσματος, μὴ λαβόντος προηγουμένως τὴν ἀπαιτούμενην ἐγκρίσιν παρὰ τῆς ἁρμοδίου Ἀρχῆς.

Τότε λοιπὸν ἀδιαφόρως καὶ ἀδιαφιλονεικῶς δύναται νὰ ἐκτελῇται ἡ ψαλμωδία ἐνταῦθα μὲν μελωδικῶς, κατὰ τὸ σύνθηδες σύστημα, ἐνταῦθα δὲ μελωδικῶς τε καὶ ἁρμονικῶς ὡς ἡ κλίσις τῶν Ἐκκλησιαζομένων καὶ τὰ ὕλικά μέσα ἐκάστης Ἐκκλησίας ἐπιτρέπουσι. Πᾶσα διαφωνία ἤδη πέπαυται. Δὲν ἐπρόκειτο ποτὲ ὁ λόγος περὶ καταργήσεως τοῦ μελωδικοῦ συστήματος τῆς μουσικῆς, ὅπερ ἀπαραιτήτως εἶναι ἀναγκαῖον, καθὼς περ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Λατινικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἥτις, μεθ' ὅλας τὰς ἁρμονικὰς αὐτῆς ψαλμωδίας, τὰς ἐν χορδαῖς, ὀργάνοις καὶ κυμβάλοις εὐήχοις τελουμένας, πάντοτε διατηρεῖ, ἕνεκα ἀπαραιτήτου ἀνάγκης, καὶ τὸ μονότονον, il canto Gregoriano. Δὲν ἐπρόκειτο, λέγομεν, περὶ καταργήσεως, ἀλλὰ περὶ πληρώσεως πόθου θερμῶς ἐκφραζομένου ὑπὸ μεγάλης καὶ διακεκριμένης μερίδος τῶν νέων Ἑλλήνων εἰς πρᾶγμα, ὅπερ οὐδόλως προσκρούει εἰς τὰς παραδόσεις τῆς Ἐκκλησίας. Τίς ἐστὶν ὁ πόθος οὗτος; Ἡ ἐν Ἐκκλησίᾳ καθ' ἁρμονίαν ψαλμωδία τῆς Θεῆς λατρείας. Πόθος, ὅστις οὐδόλως

προσβάλλει οὔτε θρησκείαν οὔτε ἐθνισμόν, ἀλλὰ μᾶλλον δείκνυσιν ὅτι οἱ νέοι Ἕλληνες, γνήσιοι ἀπόγονοι τῶν ἐπιστημόνων καὶ καλλιτέχνων ἀρχαίων Ἑλλήνων ὄντες, ὁσημέραι ἐξημεροῦσι καὶ λεπτύνουσι τὴν αὐτῶν ἀκοήν, καθιστάντες αὐτὴν κλίνουσιν εἰς ἀκρόασιν φωνητικῆς συντάξεως ὅσον ἔνεστιν ἐντεχνοτέρας, ἐπιστημονικωτέρας καὶ δὴ καὶ τῇ φύσει συμφωνούσης, ὅτι τὸ Πᾶν ἁρμονία ἐστὶ.

Περαίνοντες ἐν τούτοις τὸν λόγον εὐχόμεθα ὅπως τὰ ὑφ' ἡμῶν γραφέντα ληφθῶσιν ὑπ' ὅψιν παρὰ τῶν ἁρμοδίων Ἀρχῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐξαιρέτως δὲ τῆς ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας. Εὐελπιζόμεθα δὲ ὅτι δὲν θέλομεν ἀποδειχθῆ ματαιοπονοῦντες πραγματευόμενοι ζήτημα φέρον καινοτομίαν καὶ ἀναρμοδιότητα τῇ Ἑλληνικῇ Ἐκκλησίᾳ τῇ ἐπὶ ἀρχαιότητι σεμνυνομένη, διότι, ὡς ἐκ τῶν εἰρημένων γίνεται ὀφθαλμῶν, δὲν ἀξιοῦμεν κατάργησιν τῆς μουσικῆς ἡμῶν καὶ σύστασιν ἄλλης θρησκευτικῆς μελοποιίας ὅπως καινοφανοῦς καὶ ἀκαταλλήλου, ἀλλὰ βελτίωσιν τῆς, ἣν παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων ἐλάβομεν, Ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, ὡς ἡ μὲν τέχνη ὑπαγορεύει, ὁ δὲ ἱερός τῆς Ἐκκλησίας τόπος ἐπιτρέπει, ὅπως ἅπαντες οἱ ὁμόδοξοι Ἕλληνες ἀπολαύωμεν τῶν ἱερῶν ᾠδῶν πρὸς ψυχικὴν ὠφέλειαν, ὕμνους ᾄδοντες Πατέρων ἐν μέσῳ τῆς ἁγίας μητρὸς ἡμῶν Ἐκκλησίας, διηγούμενους τὰ θεῖα δόγματα μετὰ τερπνοῦ καὶ εὐαρέστου μέλους συγκεκερασμένα, καὶ οὕτω συγκινούμενοι τὴν καρδίαν, ἀφιερῶμεθα ὅλην ψυχῇ καὶ διανοίᾳ εἰς τὸν βωμὸν τῆς Θεότητος, ἐνθα εὐρίσκομεν ἐλπίδας ζωῆς αἰωνίου.